

ACC. N:R M. 16774:1-8.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Kerstin Arcadius*
Härad: *Albo* Berättare: *Gumborg Nilsson, Vitaby*
Socken: *Vitaby* Berättarens yrke: *marknadsdelägare*
Uppteckningsår: *1967* Född år *1907* i *Hjälmaröd, L. Mellby*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kiviks marknad. s. 1-8.

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16774: /

8.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

För många år sedan berättade en gammal gumma från Vitemölle för Gunberg Nilssons mor, fru Hilma Arvidsson, att Kiviks marknad skulle ha börjat år 1668 nere vid Kiviks hamn. Det var då saltskutor som gick in i fiskareortens hamn för kommers. Senare flyttades marknaden till den så kallade Gröningen och därifrån till det nuvarande området mellan Kivik och Vitemölle. 1926 tvingades man hålla marknaden på vängarna utmed andra sidan vägen (Kivik-Brösarp), där man kunde disponera 15 tunnland. Det hade nämligen brutit ut mul- och klövsjuka bland de kreatur som betade på det egentliga marknadsfältet. Ägarna gick och plockade bort alla "koekor" efter djuren, men fick trots det inte hålla marknaden där.

År 1881 köpte Gunberg Nilssons farfar och en släkting till grannen Per Olsson, Rosentorp, marknaden från godset Christinehof. Det rörde sig om ett markinköp på 120 tld, som de båda gårdarna ägde tillsammans, medan marknaden nu omfattar ca 60 tld.

Fru Nilssons föräldrar, Hilma och Alfred Arvidsson, gifte sig 1906. Redan från början hade de huset fullt av gäster under marknaden. Många kom igen år från år och lämnade besked om sin ankomst, uttryckt genom att skicka bud med någon eller per telefon, när sådan fanns. Också grannarna tog emot övernattande marknadsbesökare och -försäljare, där blev man så många att man fick sova på golvet.

ACC. N:R M. 16774:2.

9.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Från sin barndom minns Gunborg Nilsson speciellt att hennes mor kokte ägg till dessa gäster. Andra som kunde ordna sitt logi själva kom ofta till gården för att köpa mjölk och för att få just ägg kokta. De som bodde i husen hade knappast tid att gå på marknaden själva för det kom folk i ett, som man måste ta emot. Om betalning förekom kunde det bli 1 krona för mat och logi för hela den tid det gällde.

Många av försäljarna kom hela åtta dagar före marknaden och gick runt till gårdarna i trakten för att sälja sinvaror. De tog sig till Kivik med häst och vagn. Flertalet återvände år efter år. Från Småland kom bl.a. karlar som sålde allt slags glas, inte minst glassietter som var populära förr. Gunborg Nilssons mor brukade tala om dem, benämnde dem "glasförare" och förmanade sin dotter att komma ihåg detta namn. Försäljarna kom oftast ensamma, dvs motsatt t.ex. zigenarna hade de inte sin familj med sig.

Förr kunde man verkligen köpa allt som behövdes till hushållet på marknaden. Folk passade på att göra storinköp, eftersom man inte alltid hade nära till affär i vanliga fall. Liar skulle man köpa, potatiskorgar till höstens skörd (det gamla förrådet behövde ökas på eller förnyas) och stegar. Det fanns rikligt med lerkärl och kopparsaker. Zigenarna förtennte ju förr. De gick runt till gårdarna och frågade efter objekt, äntingen gjorde de förteeningen på

ACC. N:R M. 16774:3.

to.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

platsen genast eller också på marknaden. Zigenarkvinnorna spådde i handen. Till Gunborg Nilssons föräldrahem kom flera år en ung zigenerska och spådde. Hon gick barfota och en gång upp täckte man att hon hade sex tår på ena foten. Gunborg Nilsson sade något om detta, zigenerskan gav sig genast av och kom aldrig mera igen.

En gång skulle fadern, Alfred Arvidsson, hjälpa några personer med att flytta deras saker från Kivik till Sjöbo marknad. Han fick strax innan veta att tatterna planerat att överfälla honom i det ensliga Sjöbo Ora. Därför tog han en annan väg och lurade dem på så sätt. För säkerhets skull tog han dock av svingeln från seltyget och satt hela tiden på sin vagn och höll i den. "Han var bara ung, men han var inte rädd."

Gungor och sådant sattes förr upp en hel vecka före marknaden och platsen blev under denna tid den verkliga träffpunkten för ottrsborna som gick hit nästan varje kväll och roade sig och umgicks med goda vänner. Numera är det förbud mot att starta så långt i förväg, ett förbud som Gunborg Nilsson beklagar: man hade trevligt och någon form av ersättning för dessa kvällsnöjen har man inte fått.

Nöjesområdet var inte så stort förr, där fanns bl.a. gungor, karusell och berg- och dalbana. Den senare drogs inuti av fyra stycken så kallade "gunge-förare" som oftast medföljde sällskapet. De arbetade där inne hela dagen, sköt upp en gunga och hängde sig på stocken till den, så att den drogs ner. Det kostade 10 öre att åka där.

ACC. N:R M. 16774: 4

71.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Marknadsnöjerna var inte så dyra. Till karusellåkaandet var det positivmusik. Det hördes mera sång och musik över marknadsfältet? Frälsningsarmén har funnits med i många år. Och så de blinda som sjöng och spelade, ofta hade de en dotter eller sin fru med sig som hjälp.

Förr skulle folk alltid äta ål och nypotatis på marknaden. Då började säsongen. Alla tjänare skulle vara fria på själva dagen. Utanför Gunborg Nilssons föräldrahem ringlade en lång ström av folk på vägen, det var en genväg där från stationen i Vitaby.

Ett barndomsminne från varitöområdet är jättedamerna. Dessa visades för marknadsbesökarna, genom att man körde runt dem i vagn, där de satt på kuskbocken, oformliga och närmast hjälplösa.

Marknadsbesökarna hade ofta en speciellt försäljare som man handlade av år efter år. "Lergods köpte man alltid av Elfstrands i Sjöbo." Tidigare fanns det riktiga marknadsbodar, helt gjorda av bräder, det var inte så många då, ca 60. Numera är det bara stånd och de som står i dessa kallas ståndspersoner. De håller själva med tältduk, medan marknadsägarna snickrar upp själva ställningarna. Träbodarna var försedda med "lemmar", så att man kunde stänga igen dem om natten, ofta låg då försäljaren där inne och sov och vaktade sina varor.

Det var fadern, Alfred Arvidsson, som tillsammans med Per Olsson's far, som började organisera marknaden, så tillvida att försäljarna

ACC. N:R M. 16774:5.

skulle tinga plats i förväg. Han och Per Olssons far gick sedan runt på marknaden och tog upp avgift av försäljarna, pengarna placerades i stora läderväskor. Ofta hade de en hel dags arbete med att inkassera. Numera sker denna betalning i förväg. Träbodarna blev till slut alldeles förstörda av väder och vind och ersattes då med stånden.

Kiviks marknad har hållits någon gång mellan 22-26 juli, men aldrig på en måndag eller fredag. Kanske beroende på förmarknad och de efterföljande marknaderna i Sjöbo och Tomelilla. Förr var det inte så mycket med förmarknaden dock, men en del besökare kom tidigt och gick på fältet hela natten innan och tittade. De unga på gårdarna i bygden fick gå på själva marknadsdagen, men dagen efter avlöste de de äldre där hemma. Den dagen handlade man rätt mycket, för då kunde man pruta. Alla försäljare var visserligen inte kvar, många drog vidare till Sjöbo och Tomelilla, men en del hade inget intresse av dessa marknader utan stannade i Kivik och fortsatte sälja dagen efter.

Av karameller fanns polkagrisar, ingefärskarameller och några gula som man köpte i strut. Påsar slog inte igenom så tidigt. Så fanns det papperskarameller att hänga om halsen. "Visker" kallades en marknadssak, det var stänger med pappersfransar i ena änden.

En del italiennare sålde ballonger och små leksaksdjur i snören på marknaden. Det hörde till att man skulle köpa marknadsgåva till

12.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16774:6.

13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

någon - vad det blev varierade. Till de sedvanliga inköpen hörde också marknadshatt, stor med breda brätten, och marknadskäpp. Den senare var vit med knapp och målade slingrande ränder. Den hade man bara under själva dagen "sen blev den väl uppeldad".

Många förlovade sig på marknaden förr. Det var ju den stora högtidsdagen och man kom i allmänhet inte ut så många gånger nå annars. Man bytte ringar på marknaden, det var inte alltid guldringar, double fick gå lika bra. Det hörde till att man var finklädd.

Ursprungligen fanns det inget vatten, dvs ingen brunn, på marknaden men en man som kallades Slimminge-friaren gick till Rosentorp (eller Ravinetorp som det hette förr) och hämtade till besökarna. Slimminge-friaren hade högl svart hatt. Vid serveringarna stod stora vattentunnor som man kört dit. Sedan ett par år finns vattenledning dragen till varje tält.

Man räknade tiden med utgångspunkt från marknaden, talade om tiden före och efter. "Än idag finns det gamla som gör så. Jag hörde en gammal be här säga: nu är det snart Kiviks marknad, sen är sommarn slut. Så bruket lever kvar."

"Jag vet att vävskedmakarna kom från Småland, för på ett bröllop här nere frågade brudens far prästen varifrån denne kom. När han fick höra att pastorn var smålänning sade han? förr var det sämre med smålänningarna för då sålde de vävskedar på Kiviks marknad."

ACC. N:R M. 16774:7.

"Här var ordningsvakter och så fjärdingsman som höll ordning. En del fick man bura in i den så kallade finkan, den ligger på andra sidan vägen (Kivik-Brösarp) och är garage nu. Jag har hört tales om Montan. Han var mycket sträng och höll ordning på de som var berusade. Visst förekom det en del slagsmål, men för det mesta blev folk bara glada av spriten."

1938 kom det ut en speciell marknadstidning. Gunberg Nilssons far gjorde mycket reklam för Kiviks marknad, var ute bland folk och fick pressen att skriva mycket om evenemanget.

En omtyckt paus under marknadsbesöket utgjorde en stunds vila på backarna, där man hade utsikt över havet. Många tog sig ända ner till stranden, den var ju då inte överbefolkad av campare, och flera passade på att ta sig ett bad. Kanske var det årets enda havsbad för en del, de som bodde i inlandet hade ofta ^{inte} mer än detta tillfälle att löga sig i havsvatten.

"Visst var det lumbag även förr. Man slaktade en tupp och tog hans ben och satte på en levande tupp så att den blev trebeant. Där fanns ett ställe där man gick in på en plattform och tittade ner på en iller och en sovande hund eller något sådant. Inget mer, men folk gick in där i alla fall. Det fanns en släkt Jacobi som kom hit år efter år och så naturligtvis Brazil Jack och hans cirkus. Nu är hans dotter Lillebil Rhodin här."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16774:8.

Tidigare handlade man också med kreatur. Djuren var riktigt fina, det var mest tättarna som hade de dåliga hästarna.

Gunborg Nilsson har sedan några år arrenderat bort sin andel i marknaden, men var tidigare (och efter faderns död) tillsammans med Per Olsson på Rosentorp egentlig ägare och organisator av marknaden. Under 1950-talet lät man bl.a. uppföra några fasta byggnader och lägga den tidigare omtalade vattenledningen.

15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND